

TANULMÁNYOK KIRÁLY TIBOR TISZTELETÉRE

„A büntetőjog a társadalom önvédelmének eszköze, de egyúttal az az eszköz is, amellyel visszaélve a hatalom birtokosai békeidőben is irtóhadjáratot folytathatnak saját polgáraik ellen.” – írta *A büntetőjog és garanciák* című, 1981-ben publikált tanulmányában Király Tibor. A büntetőjog kétarcúságára figyelmeztet idézett megállapításával Király akadémikus. (Király Tibor a Magyar Tudományos Akadémiának 1979. május 11-től levelező, 1987. május 8. óta pedig rendes tagja.) A tiszteletére megjelentetett *Kodifikációs kölcsönhatások* című tanulmánykötet ennek a büntetőjogi intézményrendszernek az összefüggéseire, a rendszer elemeit alkotó törvények kapcsolatára vagy éppen azok hiányára fókuszál. A kötet tizenkilenc tanulmányának egy része a 2015-ben 95 éves Király Tibor köszöntésére szervezett konferencián elhangzott előadások írásos változata. A további tanulmányok a kötet számára íródtak.

A szerkesztők, Hack Péter, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszékének vezetője, valamint tanszéki munkatársai, Horváth Georgina egyetemi tanársegéd és Király Eszter egyetemi tanársegéd hét fejezetbe rendezték a tanulmányokat. Az I. fejezet címe *Jogpolitika és kriminológia*, Tóth Mihály professzor *Hol az igazság mostanában? – Szemelvények és reflexiók Király Tibor professzor tiszteletére* című írásával indul. A tanulmány büntető anyagi jogi és büntetőeljárásjogi kérdéseket tárgyal, minden esetben reflektálva Király professzor vonatkozó álláspontjára. A büntető anyagi jogi kérdések közül a szerző a büntetőjogi büntetés funkciójával, az ehhez kapcsolódó két ellentétes tartalmú büntetőpolitikai törekvéssel (az egyik a bűnelkövető ártalmatlanná tételére hangsúlyt helyező „zéró tolerancia”, a másik az elkövetők reszocializációját, bizonyos esetekben a mediációt szem előtt tartó toleráns megközelítés) foglalkozik. A tanulmány büntetőeljárásjogi részének témái az „anyagi” és a „processzuális” igazság és az ezekkel szorosan összefüggő bizonyítás törvényessége. Korinek László akadémikus publikációjának címe: *A viktimológia esélyei és veszélyei*. Korinek professzor a bűncselekmények áldozataira koncentráltó viktimológiai kutatási eredmények büntető eljárásjogi következményeit elemzi. Rámutat arra, hogy a sértettek vonatkozásában is érvényesülnie kell az eljárási igazságosságnak. Ennek egyik fontos eszköze a terhelt és a tanú szembesülése. Éppen ezért, hangsúlyozza a szerző, a szembesülés mellőzése csak kivételes lehet, mert elmaradása akadályozza úgy a terhelti jogok érvényesülését, mint a sértettek részére az eljárási igazság megvalósítását, összességében az igazság feltárását. Bárd Petra egyetemi adjunktus, tudományos főmunkatárs *Az európai büntetőpolitika hasznáról* című

tanulmányának hipotézise, hogy az uniós büntetőjog az európai integráció szükségszerű következménye. Ezzel összefüggésben Bárd Petra azt vizsgálja, hogy büntetőjogi szempontból melyek az európai uniós csatlakozás előnyei, továbbá az Unióból való önkéntes kilépés, a schengeni rendszer összeomlása és az Európai Unió szétesése milyen veszteségekkel járhat. Gönczöl Katalin professor emerita *A kirekesztettek és vámszedők* című dolgozatában az uzsora jelenségével foglalkozik. Az uzsorát és az uzsorázás magyarországi megjelenési formáit Gönczöl professzor a kirekesztettekre koncentrálni vizsgálja. A vizsgálat elméleti alapja a posztmodern társadalmi kirekesztődés szociológiai megközelítése, tényanyaga pedig alapvetően a Csereháton végzett empirikus vizsgálatok kutatási eredményei. A tanulmány záró része összegzés az uzsora elleni állami fellépés intézményeiről és azok hiányosságairól.

A II. fejezet, a *Büntető eljárásjog*, első tanulmánya Erdei Árpád professor emeritus munkája, címe: *Kodifikációs kölcsönhatások a tág értelemben vett büntetőjog területei között – szükségszerűek-e, s ha igen, akkor miért nem*. Erdei professzor a büntetőpolitika területén az utóbbi időben megszületett három törvénykönyv, a 2012. évi Büntető Törvénykönyv, a szintén 2012. évi Szabálysértési Törvény, valamint a 2013. évi Büntetés-végrehajtási Kódex kodifikációjának, illetve – a folyamat tartalmát jobban kifejező – jogalkotásnak az 1998. évi Büntető-eljárás Törvénnyel való kapcsolatát, kölcsönhatását vizsgálja. A tanulmány kitér a 2015-ös konferencia idején még csak előkészítés alatt álló új Büntető-eljárás Kódexre, és ennek kapcsán a büntetőeljárás szabályok és a bírósági szervezet összefüggésére. A szerzőnek fenntartásai vannak arra vonatkozóan, hogy kimutathatók-e kölcsönhatások az említett törvények között, bizonyos esetekben pedig legfeljebb egyirányú hatásgyakorlásról lehet szó (büntető anyagi jog és eljárásjog viszonya). Ugyanezt a témakört érinti Kadlót Erzsébet ügyvéd, címzetes egyetemi docens *Kényszeres kodifikáció* című írásában. A tanulmány a készülő új büntetőeljárás törvényre koncentrálni. A dolgozat kiindulópontja, hogy nincs szükség új eljárás törvényre. Tudomásul véve azonban a politikai elhatározást az új törvény megalkotásáról, Kadlót Erzsébet tanulmányában az új kódexszel szembeni legfontosabbnak tartott szakmai elvárásokat részletezi (például a kodifikáció vessen véget a garanciák felszámolása tendenciájának). Herge Csongor egyetemi tanár *A büntetőeljárás alapelvek összehasonlító megközelítésben, különös tekintettel a legalitás elvére* című tanulmánya bevezetőjében az alapelvekkel kapcsolatos büntetőeljárásjog-tudományi álláspontokat ismerteti, majd rövid áttekintést ad az alapelvekről. Írása második részében vázolja a legalitás elvére vonatkozó hazai felfogásokat. Ennek kapcsán kitér a legalitás, az opportunitás és az officialitás tartalmára, tartalmi különbségeire, valamint egyes külföldi államoknak az elvekkel összefüggő gyakorlatára. Bárd Károly egyetemi tanár *A sértettek eljárási jogai a nemzetközi bíróságok gyakorlatában* című átfogó munkájában az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB), az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság és az állandó

Nemzetközi Bíróság Tárgyalás-előkészítő Tanácsa joggyakorlata alapján elemzi, hogy mennyiben illeti meg a bűncselekmény sértettjét a tisztességes eljáráshoz való jog. Az elemzés kitér a „pozitív kötelezettség” doktrínájára, azaz, hogy az államnak nemcsak tiszteletben kell tartani az emberi jogokat, de érvényesülésük bizonyos esetekben pozitív lépéseket is kíván. A tanulmány a Sorochinsky-féle, az áldozatok jogainak érvényesítését is szem előtt tartó „egyensúly-modell” ismertetésével és értékelésével zárul.

A III. fejezet, a *Büntetőjog*, Gellér Balázs József egyetemi tanár *A tömeges bevándorlás kezelésének büntetőjogi vetülete Magyarországon büntetőjog-filozófiai és dogmatikai megfontolások visszfényében* című dolgozatával kezdődik. Samuel Beckett *Godot-ra várva* című színművének mondatai keretezte tanulmány a tömeges bevándorlás magyarországi kezelésének büntető anyagi jogi, valamint eljárásjogi vetületével foglalkozik. A szerző az eredménnyel, a következménnyel és az okozatossággal kapcsolatos büntetőjog-filozófiai és dogmatikai fejtegetéseket követően részletesen ismerteti a Büntető Törvénykönyvbe a 2015. évi CXL. törvénnyel, az illegális migráció visszaszorításának szándékával beiktatott három új bűncselekményt, továbbá az ugyanezen törvénnyel a Büntető Eljárási Törvénybe illesztett, a hivatkozott bűncselekmények elbírálására gyorsított, egyszerűsített eljárásra lehetőséget teremtő szabályokat. A tanulmány záró részében Gellér professzor kitér az említett törvénymódosítások által felvetődő alkotmányossági dilemmákra. Costopoulos Orestis legfőbb ügyészségi ügyész *Az új Btk. eddigi tanulságai és lehetséges hatásai a Be. kodifikációra* című írása konkrét példákon keresztül mutatja be, hogy a kodifikációt, adott jogintézmény szabályozását miként befolyásolhatja a joggyakorlat és a jogirodalom. A vizsgált jogintézmények: a kitérés kötelezettség jogos védelem esetében, a törvényi egységen belül az összefoglalt bűncselekmény, illetve utóbbinak egy speciális esete, valamint a feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos rendelkezések. Szomora Zsolt habilitált egyetemi docens *Kodifikációs kölcsönhatások: az Alaptörvény 28. cikke és a Büntető Törvénykönyv értelmezése* címmel publikált tanulmányt a kötetben. A tanulmány az Alaptörvény 28. cikkének első mondatából („A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik.”) fakadó, a teleologikus és alkotmánykonform értelmezési követelménnyel foglalkozik a büntetőjog-alkalmazás területén. A jogesetekkel illusztrált dogmatikai elemzés többek között felhívja a figyelmet arra, hogy el kell ismerni az alapjogok jogellenességet kizáró elvi lehetőségét, továbbá egy cselekmény büntetőjogi minősítésénél először a tényállásszerűséget kell vizsgálni, ezt követi a jogellenesség, adott esetben alapjogi szempontokat is érvényesítő értékelése.

A IV. fejezet, a Szabálysértési jog első tanulmánya Nagy Marianna: *A kihágástól a kihágásig* című írása. A szerző az 1879. évi Kihágási Büntető Törvény-

könyvtől kezdődően a 2012. évi Szabálysértési Törvénnyel (III. Sztv.) bezárólag áttekinti a legenyhébb súlyú szabályszegésekkel kapcsolatos legfontosabb elméleti kérdéseket (például a közigazgatási büntetőjogi teóriát), a közigazgatás és büntetőjog kapcsolatára irányuló hazai kutatásokat, a jogalkotási megfontolásokat, rámutat a szakmai megfontolások hiányára, utal Király professzor vonatkozó munkásságára, kitér a jogalkotási fejleményekre, valamint alapjogi, alkotmányossági kérdésekre. Álláspontja szerint a III. Sztv. megalkotása mögött nem volt sem elméleti, sem gyakorlati kényszerítő körülmény, továbbá a lehetséges kodifikációs kölcsönhatások figyelmen kívül hagyása nem kívánt hatásokat vált ki például az önkormányzati jog területén. A III. Sztv. szabálysértési jog területén kiváltott egyes nem kívánatos hatásaival foglalkozik Fekecs Beáta csoportvezető bíró *Kodifikációs kölcsönhatások a szabálysértési jog és a büntetőjog területén* című publikációja. A jogalkalmazás területén jelentkező nemkívánatos hatások a szerző szerint a 2012. évi Büntető Törvénykönyv és a 2012. évi Szabálysértési Törvény kodifikációja közötti kölcsönhatás csekély mértékéből fakadnak. A nem kellő körülményekkel történt jogalkotásra visszavezethető gyakorlati problémákra a dolgozat példaként a következő jogintézményeket tárgyalja: az elmeműködés kóros elmeállapotával összefüggő büntethetőséget kizáró ok, a magánindítvány hiányának inkonzisztens szabályozása, a „szabálysértési visszaesés” fogalmához kapcsolódóan az előkészítő eljárás lefolytatásának kizárása, valamint a szabálysértési jogba – 2014. január 1-jén – beiktatott közvetítői eljárás. Hollán Miklós tudományos főmunkatárs, egyetemi docens *A szabálysértési jog alapjogi korlátai* című tanulmányában részletesen elemzi az EJEB és a magyar Alkotmánybíróság szabálysértési ügyekben hozott egyes határozatait. A szerző kiemelten foglalkozik a szabálysértési jog és a büntetőjogi garanciák kapcsolatát kifejtő 38/2012. (XI.14.) AB-határozattal. Hollán Miklós kritikával illeti az AB-határozatot, mert azzal az Alkotmánybíróság a szabálysértési jog egészének szabályozását az Alaptörvény tisztességes eljárás követelményét tartalmazó XXVIII. cikk (1) bekezdése alá helyezte. Álláspontja szerint erre nincs szükség, arra azonban igen, hogy azoknál a szabálysértéseknél, ahol ezt a cselekménytípus jellege vagy súlya indokolja, a nemzetközi jogi és alkotmányos garanciák érvényesüljenek.

Az V. fejezet címe Büntetés-végrehajtási jog, amelynek első tanulmánya Pallo József bv. ezredes, bv. főtanácsos *Új horizontok a büntetés-végrehajtási jogban* című munkája. A szerző a 2015. január 1-én hatályba lépett Büntetés-végrehajtási Kódex több vetületével foglalkozik. Így tárgyalja a kódex előkészítésének fázisait, a megalkotás okait. Ennek során vitatja, hogy a törvény „gyorsan és kapkodva” készült el. Ismerteti és értelmezi a „paradigmaváltás, szintézis és pragmatizmus” triászára épülő kódexet és az eddigi jogalkalmazási tapasztalatokról szóló részben a büntetés-végrehajtási jogviszony jellegét, kitér a szabadságvesztés céljára, a strukturált alapelvek rendszerére. Pallo József több új jogintézményt (például

felhívási tevékenység, reintegrációs őrizet), valamint a Kockázatkezelési és Elemzési Rendszer lényegét ismerteti még írásában. (Érdeemes megemlíteni, hogy az egyik lábjegyzetben Bartók Bélára hivatkozik a szerző, ami alighanem egyedül álló a büntetés-végrehajtási publikációk területén.) Mohácsi Barbara egyetemi adjunktus *A túlszűfolttság problémájának nemzeti jogon túlmutató következményei* című tanulmányában a hazai börtönhelyzet legaktuálisabb problémájával foglalkozik. A börtönök túlszűfolttságával kapcsolatos nemzetközi dokumentumok, hazai számadatok mellett a szerző részletesen ismerteti a börtöncella méretére vonatkozó 32/2014. (XI.3.) AB-határozatot és az EJEB Magyarországot érintően, ún. *pilot judgement* eljárásban hozott 2015. március 10-i döntését. Mohácsi Barbara a kérdéskör európai jogi vonatkozásaira is kitér. Ennek során rámutat arra, hogy az európai elfogatóparancs végrehajthatósága tekintetében az Európai Bíróság alapjogi szempontból vizsgálhatja az érintett országok büntetés-végrehajtási intézményeinek állapotát, ennek keretében a zsűfolttság mértékét. Végh Marianna ügyész *A feltételes szabadság és a reintegrációs őrizet mint a reintegráció elemei* című dolgozatában az elítéltek reintegrációját szolgáló feltételes szabadság és a reintegrációs őrizet lényegét ismerteti, a végrehajtási körülményeket pedig értékeli. Az utóbbi intézmény esetében a szerző Ausztriára és a németországi Baden-Württemberg és Hessen tartományra kiterjedően mutatja be az ottani végrehajtási megoldásokat. A hazai végrehajtási körülmények kapcsán Végh Marianna felhívja a figyelmet arra, hogy a bv. intézetek „tartós” elhagyásának ezen formája az elítélt értelmes, önbecsülését és önértékelését biztosító tevékenységét tekintve fejlesztésre szorul.

A VI. a *Jogtörténet* című fejezetben található – a kötet előszavában olvasható megállapítás szerint – „Király Tibor szívéhez közelálló jogtörténeti témában”, *Rácz Lajos, ny. egyetemi tanár: Reformatio et Libera Religio – A vallásszabadságról szóló 1608. évi (k.e.) I. tc. létrejöttéhez vezető út* című tanulmánya. Az imponáló mennyiségű és minőségű forrásanyag alapján írás áttekinti a középkori államkormányzatnak azokat a változásait, amelyek előidéztek az egyházszervezet 16. század eleji megújulását, és előkészítették a reformációt. A reformációval foglalkozó rész után tárgyalja a szerző a reformáció magyarországi sajátosságait, majd a vallásszabadság elfogadtatásának közvetlen előzményeit.

A *Király Tibor pályája és munkássága* címet viselő VII. fejezetben olvashatjuk *Márki Zoltán* kúriai tanácselnök *A kétszáz éves könyv (laudáció)* című beszédének írásos változatát. A beszéd a Király Tibor akadémikus fordításában kiadott, dr. Vuchetich Mátyás által írt, *A magyar büntetőjog rendszere* című, latin nyelvű, 1819-ben megjelent munka I. kötetének 2010. április 21-i bemutatása alkalmából hangzott el.

A kötet Király Tibor rövid életrajzával és válogatott publikációinak felsorolásával végződik.

A kitűnő, gondosan szerkesztett tanulmánykötet méltó tisztelgés Király Tibor több mint hat évtizedes oktatói és kutatói munkássága és eddigi életútja előtt. *(Hack Péter – Horváth Georgina – Király Eszter szerkesztők: Kodifikációs kölcsönhatások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére. (ELTE Jogi Kari Tudomány 36. Sorozatszerkesztő Varga István) Budapest: ELTE Eötvös Kiadó–Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016. 324 p. http://real.mtak.hu/46199/1/Hack_Kiraly-Tisztelekotet_web.pdf)*

Lévay Miklós

tanszékvezető egyetemi tanár
ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék